

УДК 330.3

БОЙКО Аліна, докторант, к. е. н., доцент кафедри економічної теорії та конкурентної політики КНТЕУ

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ СТІЙКОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Досліджено концепт стійкості національної економіки як відкритої, динамічної, складної економічної системи. Обґрунтовано ключові принципи стійкості національної економіки через визначення категорій "система", "стійкість", "економічна стійкість", проведено порівняльний аналіз концепцій стійкості механічних, соціальних та екосистем з урахуванням ознак економічної системи макрорівня.

Ключові слова: національна економіка, економічна система, стійкість, принцип, збалансований розвиток.

Бойко А. Концептуализация устойчивости национальной экономики. Исследование концепт устойчивости национальной экономики как открытой, динамической, сложной экономической системы. Обоснованы принципы устойчивости национальной экономики, исходя из определения категорий "система", "устойчивость", "экономическая устойчивость", проведен сравнительный анализ концепций устойчивости механических, социальных и экосистем с учетом признаков экономической системы макроуровня.

Ключевые слова: национальная экономика, экономическая система, устойчивость, принцип, сбалансированное развитие.

Постановка проблеми. В умовах нарощування глобальних суперечностей і трансферу кризових явищ у світовому економічному просторі постають проблеми дослідження здатності національних економік адекватно реагувати на зовнішні виклики, відновлюватися і адаптуватися до них. Так, світова криза 2007–2009 рр. підтвердила вразливість економічних моделей більшості держав світу та відсутність адекватного методологічного інструментарію для прийняття рішень і реагування на значні за руйнівною силою зовнішні впливи, що й актуалізувало проблему концептуалізації стійкості національної економіки в умовах глобальної нестабільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед останніх наукових досліджень, проведених з урахуванням як сучасних мегатрендів

економічного розвитку, так і нелінійної динаміки економічних процесів, виділяються праці А. Гальчинського, присвячені методологічним основам формування нової парадигми теорії економічного розвитку, проблемам ренесансу політекономічного аналізу і його метасистемної спрямованості [1]. В останніх публікаціях з цього питання вчені також звертаються до концепції "творчого руйнування" Й. Шумпетера як перспективної методологічної платформи осмислення рушійних сил сучасного економічного розвитку та підкреслюють можливості еволюційної економіки описувати новітні явища та процеси [2; 3]. Крім того, прогнозується стійкість економіки України до зовнішніх шоків у коротко- та середньостроковій перспективах [4; 5]. Окремо слід відзначити напрацювання з методики аналізу та оцінки національної стійкості, представлені у доповіді Світового економічного форуму "Глобальні ризики у 2013 році" [6]. В основу цієї методики покладено інституційно-системний підхід, відповідно до якого у цілісній системі національної стійкості виокремлено підсистеми та запропоновано основні компоненти їх оцінки.

Разом з тим, при значній увазі вчених та аналітиків до науково-прикладних аспектів з обраної проблематики, аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про недостатнє розкриття теоретичних засад стійкості національної економіки як відкритої, динамічної, складної економічної системи з урахуванням сучасних глобальних викликів. Звідси, **метою** статті є формулювання теоретичних, методологічних й аксіологічних концептів стійкості національної економіки на основі осмислення й впорядкування уявлень про економічну систему та її ознаки.

Матеріали та методи. Методологічною основою дослідження є системний метод пізнання економічних явищ та процесів, методи: теоретичного узагальнення, аналізу та синтезу, історичний, систематизації, що дало змогу розкрити зміст категорії "економічна стійкість", обґрунтувати ключові принципи стійкості національної економіки. Інформаційною базою дослідження є вітчизняні та міжнародні нормативно-правові акти, аналітичні матеріали науково-дослідних установ України та міжнародних організацій.

Результати дослідження. Теоретичне осмислення стійкості економічних систем пов'язане переважно з новітніми явищами та процесами у глобальній економіці, їх нелінійною динамікою наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст., тоді як теорія стійкості систем у природничих науках має більш ранній період становлення [7, с. 259; 8]. Теорія стійкості економічних систем містить окремі теоретико-методологічні підходи, у тому числі ряд категорій та понять з інших наук, наприклад, з механіки, теоретичної фізики та кібернетики. Загальним для цих наук є поняття "система", що означає цілісність [9, с. 171] або комплекс взаємодіючих компонентів [10], а також поняття "стійкість", що не заперечує змін і суперечностей, при виникненні та розв'язанні яких не руйнуються критично важливі співвідношення окремих складових процесів у відповідній системі.

Наведене визначення системи пояснює її як комплекс підсистем, елементів і компонентів та характерних їм властивостей, взаємодія між якими та середовищем зумовлює якісно або сутнісно нову інтегративну цілісність [11, с. 361]. Із наведеного тлумачення категорії "система" випливає, що елементи та підсистеми відповідної системи перебувають у зв'язках не лише один з одним, але й із зовнішнім середовищем. Це, у свою чергу, відповідає положенням синергетичного підходу. Одними із ключових принципів синергетики є гомеостатичність та ієрархічність, які характеризують фазу порядку та стабільного функціонування системи, її жорстку онтологію, прозорість і відносну змістовну простоту. Водночас синергізм визначає такі основні ознаки системи, як нелінійність, нестабільність, відкритість, динамічність, ієрархічність, спостережність [12, с. 53–59]. Наведені ознаки синергетики як характерного прикладу постнеокласичної науки дозволяють більш комплексно досліджувати процеси самоорганізації економічних систем, що функціонують в умовах глобальної економічної системи.

З огляду на це уточнимо тлумачення категорії "стійкість" відповідно до еволюції розуміння природи стійкості різних систем. Порівняння контекстів стійкості механічних та соціально-екологічних систем свідчить про поглиблення та розширення сутнісних ознак категорії "стійкість" (табл. 1). Зокрема, ключовими характеристиками стійкості механічних систем є обов'язковість рівноваги, повернення до попереднього стану системи після дії факторів впливу на неї. Стійкість соціально-екологічної системи означає наявність такої ключової якості, як адаптивність до змін, інновацій та навчання на основі розвинених горизонтально-вертикальних зв'язків і складної взаємодії між елементами та підсистемами. Аналіз основних і найбільш досліджених контекстів стійкості дозволяє стверджувати, що категорія "стійкість" не є статичною, простою за своєю внутрішньою природою, і тим більше, не варто зводити її розуміння лише до здатності поглинати негативні впливи і відновлюватися від їх наслідків.

Таблиця 1

Генеza концепції стійкості: від найменш вузької інтерпретації до більш широкого соціально-екологічного контексту [7, с. 259]

Концепція стійкості	Характеристика	Ключовий елемент	Контекст
Стійкість механічних систем	Час повернення, ефективність	Відновлення, постійність	Межі стабільної рівноваги
Екологічна стійкість або стійкість екосистем	Ємність буферу для витримування впливів та підтримки функцій	Витривалість, міцність	Множинність станів рівноваги, стабільність ландшафту
Соціально-екологічна стійкість	Порушення взаємодії та реорганізації, підтримки та розвитку	Адаптивна властивість до змін, навчання та інновацій	Комплексна система зворотного зв'язку, горизонтально-вертикальна динамічна взаємодія

Категорія "стійкість" відображає окремі властивості та аспекти різноманітних явищ і процесів у навколишньому середовищі, еко-системах, економіці, суспільстві, державі. У цьому зв'язку стійкість системи може бути інтерпретована як [7, с. 259–260]:

- кількість порушень певної системи, що можуть бути нею поглинуті зі збереженням системи у межах заданого стану чи області тяжіння;
- міра здатності системи до самоорганізації (порівняно з відсутністю організації або вимушеною організацією під впливом зовнішніх факторів);
- міра здатності системи створювати і збільшувати спроможність до удосконалення та адаптації.

До нових сутнісних характеристик категорії "стійкість" належать живучість (здатність підтримувати постійність системоутворюючих параметрів), надійність (здатність підтримувати постійність життєво важливих функцій) та адаптивність (здатність змінювати параметри та функції при зовнішніх впливах для забезпечення самого існування системи). При цьому стійкість системи не виключає її змінність, нелінійність функціонування та стани нестабільності, натомість визначає здатність зберігати свої життєво важливі якості у процесі змін у зовнішньому середовищі.

На відміну від об'єкта дослідження у механіці та фізиці економічна система макрорівня характеризується особливою складністю для математичних розрахунків та прогнозування стресів, які можуть виникнути у внутрішньому та зовнішньому середовищах [7; 13; 14]. Так, економіка будь-якої держави функціонує як багатовимірна система, що складається з великої кількості різних взаємопов'язаних та взаємозалежних елементів та систем, які розвиваються відповідно до спільних для всієї системи економічних законів. Зважаючи на особливу складність національної економіки, виділяють сутнісні ознаки національної стійкості, що дозволяють проводити її системний аналіз та оцінку [6; 15; 16].

Однією з таких ознак є *надійність економічної системи*, тобто здатність долати збої у функціонуванні, що виникають внаслідок дії шоківих впливів. Оцінка надійності має включати аналіз таких показників, як Індекс ефективності логістики та Індекс економічної свободи. За значеннями Індексу ефективності логістики у 2012 р. економіка України характеризується вищою здатністю долати збої у процесі функціонування економічної системи порівняно з країнами, що, як і Україна, включені за методикою Світового банку до групи країн з доходами на душу населення нижче середнього (*рис. 1*). При цьому за показниками якості та компетентності операторів логістичних послуг (наприклад, митних брокерів, транспортних операторів) можливості відстеження та контролю вантажів, своєчасністю доставки вантажів

у пункти призначень Україна має вищі значення порівняно з відповідними середніми значеннями по групі країн з доходами на одну особу вище середнього. Стан логістичної інфраструктури в Україні свідчить про достатність для сучасного рівня розвитку економіки.

Оцінка економічної свободи в Україні становить 46.1 бала за 100-бальною шкалою, що відповідає 163-й позиції серед 179 економік світу, включених до рейтингу у 2012 р. Україна займає найнижчу позицію серед 43 країн у Європі, її загальний бал нижчий, ніж у середньому в світі (рис. 2).

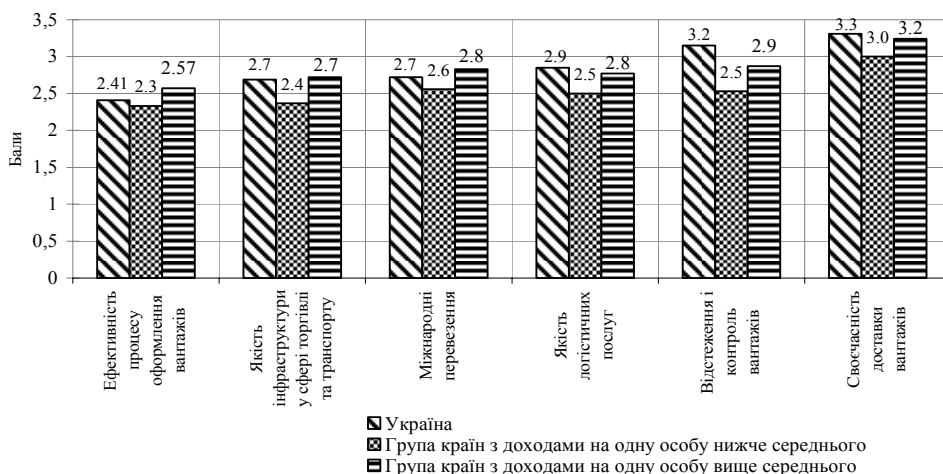

Рис. 1. Індекс ефективності логістики, 2012 р. [17]

Основи економічної свободи в Україні слабкі і нерівномірно забезпечуються по всій країні. Надійність системи захисту прав власності недостатня через поширену корупцію, що перешкоджає підприємницькій діяльності та серйозно підриває перспективи довгострокового економічного зростання. Судова система залишається сприйнятливою до суттєвих політичних впливів.

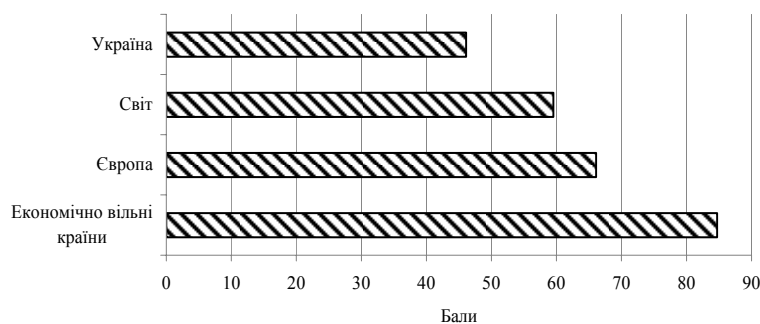

Рис. 2. Рівень економічної свободи, 2012 р. [18, с. 423]

Після декількох років стабільного економічного зростання стійкість економіки України погіршилася через глобальну економічну рецесію, млявість зусиль щодо поліпшення нормативної ефективності та відкриття ринків для іноземних інвестицій. Фінансовий сектор недостатньо розвинений для забезпечення розширеного кредитування приватного сектора, нормативно-правова база залишається непрозорою і перенасиченою. Бюджетний дефіцит останніх років переобтяжив державні фінанси, формуючи проблему відновлення збалансованості державних витрат.

Наступною ознакою стійкості національної економіки є *надлишковість*, тобто наявність у системі надлишкових потужностей, які можуть бути задіяні внаслідок виходу з ладу основних потужностей. Україна відповідно до методології Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН належить до групи транзитивних країн, які, за прогнозними оцінками, вироблятимуть більше ніж становитиме внутрішній попит на продовольство. За рівнем забезпеченості сільськогосподарськими угіддями (0.9 га на одного мешканця) Україна серед країн Європи поступається лише Республіці Білорусь – 0.96 га на одну особу, а за забезпеченістю ріллею (0.7 га на одну особу) випереджає всі країни Європи. Серед країн світу за цим показником Україна поступається лише Канаді – 1.43 га та Росії – 0.85 га ріллі на одну особу [19, с. 380–81]. Основний фонд орних земель України формують чорноземи (62 %), що свідчить про високий потенціал виробництва сільськогосподарської продукції. Потенційна здатність українських земель щодо продовольчого забезпечення, за різними оцінками, знаходиться у межах від 150 до 500 млн осіб. Аграрне виробництво в Україні залишається серед провідних галузей економіки і становить близько 8.2 % ВВП. За рівнем виробництва основних видів сільськогосподарської продукції Україна перебуває на провідних позиціях у світі і практично за всіма позиціями має 100 % самозабезпеченість, тобто виробництво покриває внутрішній загальний попит (рис. 3).

Стосовно наявності надлишкових потужностей у секторі виробництва непродовольчих товарів проблемою забезпечення стійкості національної економіки залишається критична зношеність основних засобів в Україні. При 35 % оптимальному пороговому значенні відповідного показника інвестиційної безпеки рівень зносу основних засобів в окремих регіонах держави перевищує 90 %, а у середньому по Україні – 74 % [20, с. 90]. Низький технологічний рівень виробництва та недостатність впровадження сучасних технологій свідчать про відсутність в економіці необхідних ресурсів, які у разі виходу з ладу основних потужностей можуть забезпечити функціонування стратегічно важливих секторів економіки.

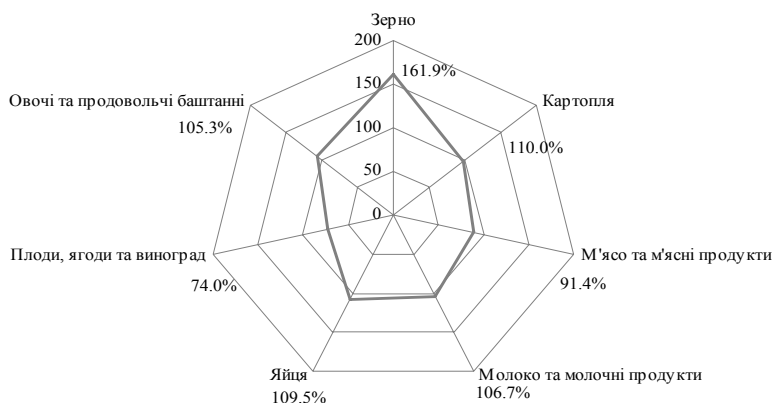

Рис. 3. Рівень самозабезпеченості основними видами сільськогосподарської продукції в Україні у 2012 р. [19, с. 160]

Третьою ознакою стійкості національної економіки є її *адаптивність*, тобто здатність пристосовуватися до шоківих впливів із можливою трансформацією негативних результатів у позитивні. Аналіз адаптивності української економіки до зовнішніх шоків свідчить про незначні можливості у цьому аспекті. Серед найбільш проблемних індикаторів – низькі ефективність внутрішнього ринку та рівень адаптивності українських експортерів до коливань зовнішньої кон'юнктури, регіональні диспропорції (табл. 2). Індекс адаптивності свідчить про здатність коригувати експортні поставки у відповідь на зміну світового попиту на продукцію конкретної країни. Найнижча адаптивність до коливань зовнішньої кон'юнктури характерна для експортерів сировинних продуктів, виробів з деревини, продукції хімічної промисловості, на протипагу експортерів продуктів переробки.

Таблиця 2

Ключові фактори та індикатори адаптивності економіки України у 2012 р.

Фактор	Індикатор	Ранг або значення
Розмір та ефективність ринку [21]	Індекс розміру внутрішнього ринку	36 місце з 148
	Індекс розміру зовнішнього ринку	37 місце з 148
	Індекс ефективності ринку	124 місце з 148
Адаптивність до коливань зовнішньої кон'юнктури [22]	Ринку сировинних продуктів	139 місце з 180
	Ринку продуктів переробки	55 місце з 168
	Ринку виробів з деревини	114 місце з 144
	Ринку продукції хімічної промисловості	106 місце з 156
Адаптивність до кліматичних змін [23]	Рівень викидів CO ₂	Середній
	Індекс викидів CO ₂	Середній
	Ефективність політики кліматичних змін	Низька
Регіональні диспропорції (розрив між максимальним і мінімальним значеннями) [20]	Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу	У 6 разів
	Прямі іноземні інвестиції у розрахунку на одну особу	У 157 разів
	Найвищий дохід у розрахунку на одну особу	У 3 рази
	Індекс людського розвитку	Суттєві

Важливою характеристикою стійкості національної економіки в умовах глобальних екологічних викликів є здатність пристосовуватися до кліматичних змін. Україна у цьому зв'язку не має позитивних ознак посилення внутрішніх переваг адаптивності. У 2012 р. Україна посіла 19 місце серед 61 країни у рейтингу, але не завдяки успішній політиці у сфері кліматичних змін, а у результаті нижчих темпів нарощення викидів CO₂ порівняно з іншими країнами.

Наступна ознака стійкості національної економіки – це *реагування*, тобто здатність до швидкої мобілізації зусиль населення, підприємств, держави в умовах шоків впливів. Формування цієї характеристики стійкості потребує розвиненого інформаційного суспільства. У даному контексті стосовно України необхідно врахувати її можливості у застосуванні інформаційно-комунікаційних технологій (рис. 4).

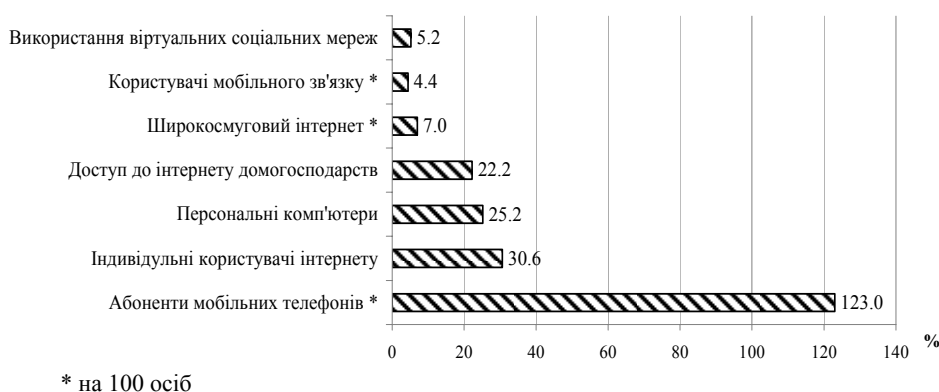

Рис. 4. Показники індивідуального використання інформаційно-комунікаційних технологій в Україні у 2013 р. [24]

У цьому зв'язку цілком задовільними є значення показника кількості абонентів мобільних телефонів на 100 осіб населення. Проте незадовільними залишаються показники використання віртуальних соціальних мереж Інтернету, мобільного широкопasmового зв'язку та персональних комп'ютерів, рівня доступу до Інтернету та кількості індивідуальних користувачів, що відображає незадовільний стан впровадження соціальних технологій.

Однією з ознак стійкості національної економіки є *відновлення*, тобто здатність пристосовуватися до нових обставин, що виникли у результаті шоків впливів. В основу цієї здатності відносно України покладено механізм державно-приватного партнерства, наявність Стабілізаційного фонду державного бюджету, створеного відповідно до Закону України "Про першочергові заходи щодо запобігання негативних наслідків фінансової кризи та внесення змін до деяких законодавчих актів України" від 31.10.2008 № 639–VI, державного резерву згідно із Законом України "Про державний матеріальний резерв" від 24.01.1997 № 51/97–ВР.

Крім того, особливості функціонування національної економіки зумовлюються ознаками, типовими для певного історичного етапу суспільно-політичного та економічного розвитку. Такі сучасні мегатренди економічного розвитку, як глобалізація та фінансіалізація для національних економік проявляються у зростанні їх відкритості, динамізмі та нарощенні їх складності. До сутнісних ознак національної стійкості слід також віднести *автономність*, тобто незалежність функціонування спеціальних систем управління в умовах кризи, що формується як результат їх самоорганізації та керуючих впливів системи державного управління; і *ступінь керованості*, тобто здатність економічної системи підтримувати функціональний стан, при якому за рахунок дії спеціальних систем управління забезпечується підтримка динамічної постійності життєво важливих функцій і параметрів системи при різних змінах внутрішнього і зовнішнього середовища.

При оцінці національної стійкості наведені сутнісні ознаки розкриваються у таких основних підсистемах, як економічна, соціальна, інфраструктурна, екологічна та державного управління [6, с. 37–38]. З урахуванням національних особливостей можливий й інший перелік підсистем національної стійкості. Для Ізраїлю, наприклад, через геополітичні фактори та екологічні загрози, основними підсистемами формування національної стійкості визначено державний (систему державного управління) та недержавний сектори, політичну, соціальну та військову підсистеми [25, с. 5]. Найбільш комплексно урахувати потенційні напрями впливу, а відтак і забезпечити готовність економіки до криз можна, виокремлюючи для дослідження такі ємні системи: природа, людина, економіка, суспільство, держава. Таке структурування дозволяє уникнути формального виокремлення підсистем, воно орієнтоване на оцінювання глобальних викликів сучасності та еволюції суперечностей. Наприклад, таких [26, с. 62–63]:

- глобалізація підриває роль держави;
- людина вступає у суперечність зі своєю природою;
- антропогенні навантаження досягли об'єктивної межі, і подальший розвиток економіки втрачає сенс, якщо вони не ведуть до розширення середовища існування тощо.

Здатність національної економіки протидіяти трансферу зовнішніх криз та зберігати структурно-функціональні якості переважно залежить від внутрішніх властивостей підсистем та зв'язків між ними. Серед них можна виділити: *структурну стійкість*, що відображає зв'язки та взаємодію між елементами та підсистемами національної економіки і має статико-динамічний характер; *функціональну стійкість*, яка визначає динаміку функціонування національної економіки, реальне існування просторової взаємодій між елементами економічної системи.

Наведені теоретичні положення дозволяють тлумачити категорію "економічна стійкість" як комплексну властивість складної, відкритої,

динамічної економічної системи, що розвивається, залишатися відносно незмінною (зберігати свої життєво важливі структурні та функціональні якості) упродовж певного інтервалу часу під дією зовнішніх і внутрішніх шоків впливів, а також реагувати на них та пристосовуватися до нових обставин.

Важливо також визначити загальні вимоги до забезпечення стійкості національної економіки у процесі її функціонування та розвитку з урахуванням сучасних глобальних викликів та тенденцій. У цьому зв'язку загальносистемні принципи функціонування і розвитку складних, відкритих, динамічних систем (наприклад, принцип зворотного зв'язку, принцип моноцентризму [10]) не розкривають нові сутнісні ознаки національної стійкості, оскільки не враховують основоположні правила регулювання міжнародних економічних відносин [27], принципи зовнішньоекономічної діяльності [28] та концепції збалансованого розвитку [29].

Відповідно до наведеного доцільно запропонувати п'ять принципів стійкості національної економіки.

1. *Принцип збалансованого розвитку*, що визначає зв'язок між соціальною, економічною та екологічною підсистемою. Цей принцип відображає суттєвий, причинно-наслідковий зв'язок концепції стійкості економічної системи із концепцією збалансованого розвитку. Такий зв'язок зумовлений, насамперед, темпами зростання потреб як кожного індивіда, так і всіх членів суспільства загалом. А також змінами природного середовища, його потенціалу як інтегральної величини приватних потенціалів окремих компонентів.

Дотримання цього принципу зберігає природну компоненту стійкості національної економіки через ефективність використання національного багатства (зокрема, у частині природно-ресурсного потенціалу) та його збереження. Крім того, економічна стійкість потребує подолання нерівності між соціальними групами, категоріями громадян, у формуванні бюджетів усіх рівнів, виходячи з реальних ресурсів, фінансових можливостей та потреб. Іншими словами, економічна стійкість потребує і соціальної, і екологічної збалансованості, що може бути досягнуто лише у комплексному підході до виконання поставлених стратегічних цілей та завдань.

2. Як свідчить обґрунтування принципу збалансованого розвитку, стійкість національної економіки формується світоглядними правилами поведінки суб'єктів економічної діяльності. Відтак, не менш важливим є *принцип національної самодостатності*. Самодостатність, на прикладі японської національної моделі, означає поєднання таких компонентів, як синергетичність, високий рівень суспільної відповідальності, галузевосекторальна селективність та пріоритетність державного регулювання [30, с. 54]. Таким чином, стійкість національної економіки формується під впливом національно-характерних, традиційних мотивацій у поведінці суб'єктів економічної діяльності.

3. Розглянутий принцип національної самодостатності вкотре акцентує увагу на дуальності природи стійкості національної економіки, зокрема щодо поєднання статичності та динаміки у процесі її функціонування та розвитку. У продовження цієї думки запропоновано *принцип поєднання закритості та відкритості економічної системи*. Враховуючи швидкість та глибину інтеграційних процесів сучасності, розвиток та поширення інформаційно-комунікаційних технологій, що посилюють відкритість національних економік, закономірно постає проблема взаємодії внутрішнього розвитку з глобальним, готовності національних суб'єктів економічної діяльності до реалізації економічних інтересів у міжнародній системі координат на рівноправних, взаємовигідних, конкурентних засадах. У цьому зв'язку поєднання відкритості економічної системи із закритістю у частині збереження національної ідентичності є одним із важливих концептів для стійкості національної економіки.

4. Наступний принцип стійкості національної економіки – *принцип самоорганізації*, що передбачає упорядкування елементів та підсистем економіки за рахунок внутрішніх важелів, без зовнішнього втручання, яке може бути лише додатковим стимулом до самоорганізації; наголошує на важливості забезпечення організованої структури єдиного цілого, його функціональності, взаємодії внутрішніх елементів, а також впорядкованості, ієрархічності й системності структури економічної системи. Принцип самоорганізації показує, що, незважаючи на досить складну внутрішню неоднорідність, можливу функціональну залежність будь-якого елемента (наприклад, явища, процесу), національну економіку слід розглядати як відокремлену, замкнену у певних межах єдність чи цілісність, що здатна до самоорганізації.

5. Логічним доповненням принципу самоорганізації матерії виступає *принцип дотримання природної ієрархії*. Стійкість національної економіки повинна базуватися на природному порядку речей (ієрархія), за яким основою є Природа та Людина. Цей принцип визначає необхідність механізмів подолання надмірної ролі держави у регулюванні економічного і загалом суспільного життя, обмеження публічної влади на користь громадянського суспільства через наявність механізмів самоорганізації населення як однієї з форм здійснення місцевого самоврядування відповідними територіальними громадами. Принцип базується на оптимальному співвідношенні ринкового саморегулювання та державного регулювання економіки.

Стійкість національної економіки є складним, багатоаспектним, багаторівневим об'єктом дослідження. Запропоновані принципи формують зміст критично важливих правил поведінки і прийняття рішень інституційних суб'єктів, а також, відображаючи потенційні протиріччя в інтересах природи-людини-суспільства-держави-людства, визначають можливі напрями започаткування оптимальної взаємодії між ними.

Висновки. Концепція стійкості національної економіки з урахуванням глобальних викликів сучасності наразі лише формується. Власне і зміна економічної парадигми, що нині відбувається, свідчить про необхідність переосмислення взаємодії національного та глобального розвитку, а відтак, і проблеми стійкості та життєздатності економіки держави у сучасній світогосподарській системі. Сформульовані принципи стійкості економіки виступають первинною основою національного розвитку у довгостроковій перспективі. При цьому ключовими ендогенними чинниками та умовами, що впливають на національну стійкість, є стан та співвідношення таких взаємопов'язаних внутрішніх підсистем як природа-людина-суспільство-економіка-держава. Концептуально стійкість національної економіки вимагає самоорганізації та саморозвитку.

Разом з тим, вона передбачає важелі управління та регулювання, розробка яких має стати предметом наступних наукових досліджень. До них належать компенсаційні механізми стійкості національної економіки, орієнтовані на розвиток взаємодії природи-людини-суспільства-економіки-держави, а також оцінка оптимального рівня різноманітності елементів та підсистем національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гальчинський А. С. Політична нооекономіка: начала оновленої парадигми економічних знань : монографія / А. С. Гальчинський. — К. : Либідь, 2013. — 472 с.
2. Бажал Ю. М. Шумпетерівська парадигма "статичності" і "динамічності" економічної системи та її практичне значення / Ю. М. Бажал // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. — 2013. — Вип. 4 (145). — С. 5–8.
3. Гражевська Н. Механізм саморозвитку економічних систем у концепції "Творчого руйнування" Й.Шумпетера / Н. Гражевська // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. — 2013. — Вип. 4 (145). — С. 11–12.
4. Прогнозування зовнішньої стійкості економіки України. — К. : НІСД, 2013. — 30 с.
5. Тищук Т. А. Пріоритети забезпечення зовнішньої стійкості економіки України / Т. А. Тищук // Стратегічні пріоритети. — 2013. — № 1(26). — С. 52–60.
6. *Global Risks. Eighth Edition* / World Economic Forum. — Switzerland: World Economic Forum, 2013. — 79 p.
7. Folke C. Resilience: The Emergence of a Perspective for Social-ecological Systems Analyses / C. Folke // *Global Environmental Change*. — 2006. — Vol. 16. — P. 253–267.
8. Горский Ю. М. Гомеостатика живых, технических, социальных и экологических систем / Ю. М. Горский, В. И. Астафьев и др. — Новосибирск : Наука, 1990. — 350 с.
9. Агошкова Е. Б. Эволюция понятия "системы" / Е. Б. Агошкова, Б. В. Ахлебинский // *Вопросы философии*. — 1998. — № 7. — С. 170–179.
10. Bertalanffy von L. General System Theory – A Critical Review / L. Bertalanffy von. // *General Systems*. — New York : Society for General Systems research, 1962. — Vol. VII. — P. 1–20.

11. *Економічна* енциклопедія / редкол. : С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. — Т. 3. — К. — Тернопіль : Академія, 2002. — 952 с.
12. *Буданов В. Г.* Методологія синергетики в постнекласическій науке и в образовании / В. Г. Буданов. — 3-е изд., доп. — М. : ЛИБРОКОМ, 2009. — 240 с.
13. *Holling C. S.* From Complex Regions to Complex Worlds / C. S. Holling // *Ecology and Society*. — 2004. — Vol. 9. — Issue 1 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ecologyandsociety.org/vol9/iss1/art11>.
14. *Holland J. H.* Studying Complex Adaptive Systems / J. H. Holland // *Journal of Systems Science and Complexity*. — 2006. — Vol. 19. — P. 1–8.
15. *Bruneau M. A.* Framework to Quantitatively Assess and Enhance the Seismic Resilience of Communities / M. A. Bruneau, Chang S. E., Eguchi R. T. and others // *Earthquake Spectra*. — 2003. — Vol. 19. — Issue 4. — P. 733–752.
16. *Bruneau M.* Seismic Resilience of Communities — Conceptualization and Operationalization / M. Bruneau, A. Reinhorn // *Proceedings of an International Workshop on Performance-based Seismic Design Concepts and Implementation*. — Bled, 2004. — P. 161–171.
17. *Arvis J.-Fr.* Trade Logistics in the Global Economy Arvis / J.-Fr. Arvis, M. A. Mustra, L. Ojala, B. Shepherd, D. Saslavsky. — Washington D. C. : World Bank, 2012. — 68 p.
18. *Miller T.* Index of Economic Freedom / T. Miller, Kim R. Holmes, Edwin J. Feulner. The Heritage Foundation and Dow Jones & Company, Inc., 2012. — 470 p.
19. *Сільське господарство України* : стат. зб. за 2012 р. / за ред. Н.С. Влащенко. — К. : Держ. служба стат. України, 2013. — 392 с.
20. *Статистичний щорічник України за 2012 р.* / за ред. О. Г. Осауленка. — К. : Держ. служба стат. України, 2013. — 551 с.
21. *Schwab K.* The Global Competitiveness Report 2013-2014 / K. Schwab, X. Sala-i-Martin. — Geneva : World Economic Forum, 2013. — 551 p.
22. *Дані Міжнародного центру торгівлі* / International Trade Center [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.intracen.org/country/ukraine>.
23. *Burck J.* The Climate Change Performance Index. Results 2014 / J. Burck, Fr. Marten, Ch. Bals. — Bonn : Germanwatch & Can, 2013. — 27 p.
24. *The Global Information Technology Report 2013: Growth and Jobs in a Hyperconnected World* / B. Bibao-Osorio, S. Dutta, Br. Lanvin. — Geneva: World Economic Forum, 2013. — 383 p.
25. *National Resilience — Victory on the Home Front: a Conceptual Framework* // Ayalon Committee of the Government of Israel. — Jerusalem : Cheshvan, 2008. — 36 p.
26. *Гесць В. М.* Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / В. М. Гесць ; НАН України ; Ін-т екон. та прогноз. НАН України. — К., 2009. — 864 с.
27. *Хартія економічних прав та свобод держав від 12.12.1974* // Резолюції, прийняте Генеральною Ассамблеєю на двадцять дев'ятою сесією. — Т. I. — 17 сентяб. – 18 декаб. 1974 г. — ООН : Нью-Йорк, 1975. — С. 64–71.
28. Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність" № 5060-VI від 16 лип. 1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1991. — № 29. — Ст. 337.
29. *Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку* // Действующее междунар. право. — М. : Москов. независимый ин-т междунар. права, 1997. — Т. 3. — С. 687–692.

30. Трофімова В. В. Феномен економічної самодостатності в реалізації японської моделі розвитку / В. В. Трофімова // Економічний простір. — 2009. — № 23/1. — С. 43–56.

Стаття надійшла до редакції 30.10.2013.

Boiko A. Conceptualization of the national economy resilience.

Background. The deepening crises in the world economy and the high level of interdependence of national economies have actualized problems of the national economy resilience. The main goal of the research is to formulate the theoretical, methodological and axiological concepts of the national economy resilience.

The purpose of the article is the formation of theoretical, methodological and axiological concepts of national economy resilience.

Material and methods. Methodological basis of the study is a systematic method of understanding economic phenomena and processes, methods of theoretical generation, analysis and synthesis, the historical method, systematization.

Results. The content of the category "economic resilience" is reflected based on the analysis of the content of the categories "resilience" and "system", the genesis of the concept of mechanical resilience, social and ecosystems' resilience, and the key features of national economics. The principles of the national economy resilience were determined with reflection of its essential characteristics for optimal functioning, without which the system is unable to fulfill its purpose. The offered principles of national economic resilience include the principle of sustainable development, national self-sufficiency, self-organization principle, and the principle of respect for the natural hierarchy. These principles are the conceptual basis of the national resilience in the global economy.

Conclusion. In comparison with the achievements in resilience concept in the natural sciences, the concept of the national economy resilience is currently studied. In the article author offers to study endogenous nature of national resistance in such internal subsystems as nature-man-society-economy-state. The proposed approach is reflected in the principles of resilience of the national economy, providing an integrated approach to the disclosure of the interaction of global and national development.

Keywords: national economy, economic system, resilience, principle, sustainable development.

REFERENCES

1. Gal'chyns'kyj A. S. Politychna noekonomika: nachala onovlenoi' paradygmy ekonomichnyh znan' : monografija / A. S. Gal'chyns'kyj. — K. : Lybid', 2013. — 472 s.
2. Bazhal Ju. M. Shumpeterivs'ka paradygma "statyky" i "dynamiky" ekonomichnoi' systemy ta i'i' praktychne znachennja / Ju. M. Bazhal // Visnyk KNU imeni Tarasa Shevchenka. — 2013. — Vyp. 4 (145). — S. 5–8.
3. Grazhevs'ka N. Mehanizm samorozvytku ekonomichnyh system u koncepcii' "Tvorchogo rujnuvannja" J.Shumpetera / N. Grazhevs'ka // Visnyk KNU imeni Tarasa Shevchenka. — 2013. — Vyp. 4 (145). — S. 11–12.
4. Prognozuvannja zovnishn'oi' stijkosti ekonomiky Ukrainy. — K. : NISD, 2013. — 30 c.
5. Tyshhuk T. A. Priorytety zabezpechennja zovnishn'oi' stijkosti ekonomiky Ukrainy / T. A. Tyshhuk // Strategichni priorytety. — 2013. — № 1(26). — S. 52–60.
6. Global Risks. Eighth Edition / World Economic Forum. — Switzerland: World Economic Forum, 2013. — 79 p.
7. Folke C. Resilience: The Emergence of a Perspective for Social-ecological Systems Analyses / C. Folke // Global Environmental Change. — 2006. — Vol. 16. — P. 253–267.
8. Gorskij Ju. M. Gomeostatika zhivyh, tehniceskikh, social'nyh i jekologicheskikh sistem / Ju. M. Gorskij, V. I. Astafev i dr. — Novosibirsk : Nauka, 1990. — 350 s.

9. *Agoshkova E. B.* Jevoljucija ponjatija "sistemy" / E. B. Agoshkova, B. V. Ahlebinskij // *Voprosy filosofii*. — 1998. — № 7. — S. 170–179.
10. *Bertalanffy von L.* General System Theory – A Critical Review / L. Bertalanffy von. // *General Systems*. — New York : Society for General Systems research, 1962. — Vol. VII. — P. 1–20.
11. *Ekonomichna encyklopedija* / redkol. : S. V. Mochernyj (vidp. red.) ta in. — T. 3. — K. — Ternopil' : Akademija, 2002. — 952 s.
12. *Budanov V. G.* Metodologija sinergetiki v postneklassicheskoj nauke i v obrazovanii / V. G. Budanov. — 3-e izd., dop. — M. : LIBROKOM, 2009. — 240 s.
13. *Holling C. S.* From Complex Regions to Complex Worlds / C. S. Holling // *Ecology and Society*. — 2004. — Vol. 9. — Issue 1 [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://www.ecologyandsociety.org/vol9/iss1/art11>.
14. *Holland J. H.* Studying Complex Adaptive Systems / J. H. Holland // *Journal of Systems Science and Complexity*. — 2006. — Vol. 19. — P. 1–8.
15. *Bruneau M. A.* Framework to Quantitatively Assess and Enhance the Seismic Resilience of Communities / M. A. Bruneau, Chang S. E., Eguchi R. T. and others // *Earthquake Spectra*. — 2003. — Vol. 19. — Issue 4. — P. 733–752.
16. *Bruneau M.* Seismic Resilience of Communities — Conceptualization and Operationalization / M. Bruneau, A. Reinhorn // *Proceedings of an International Workshop on Performance-based Seismic Design Concepts and Implementation*. — Bled, 2004. — P. 161–171.
17. *Arvis J.-Fr.* Trade Logistics in the Global Economy Arvis / J.-Fr. Arvis, M. A. Mustra, L. Ojala, B. Shepherd, D. Saslavsky. — Washington D. C. : World Bank, 2012. — 68 p.
18. *Miller T.* Index of Economic Freedom / T. Miller, Kim R. Holmes, Edwin J. Feulner. The Heritage Foundation and Dow Jones & Company, Inc., 2012. — 470 p.
19. *Sil's'ke* gospodarstvo Ukrai'ny : stat. zb. za 2012 r. / za red. N.S. Vlasenko. — K. : Derzh. sluzhba stat. Ukrai'ny, 2013. — 392 s.
20. *Statystychnyj shhorichnyk* Ukrai'ny za 2012 r. / za red. O. G. Osaulenka. — K. : Derzh. sluzhba stat. Ukrai'ny, 2013. — 551 s.
21. *Schwab K.* The Global Competitiveness Report 2013-2014 / K. Schwab, X. Sala-i-Martin. — Geneva : World Economic Forum, 2013. — 551 p.
22. *Dani* Mizhnarodnogo centru torgivli / International Trade Center [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu : <http://www.intracen.org/country/ukraine>.
23. *Burck J.* The Climate Change Performance Index. Results 2014 / J. Burck, Fr. Marten, Ch. Bals. — Bonn : Germanwatch & Can, 2013. — 27 p.
24. *The Global Information Technology Report 2013: Growth and Jobs in a Hyper-connected World* / B. Bibao-Osorio, S. Dutta, Br. Lanvin. — Geneva: World Economic Forum, 2013. — 383 p.
25. *National Resilience — Victory on the Home Front: a Conceptual Framework* // Ayalon Committee of the Government of Israel. — Jerusalem : Cheshvan, 2008. — 36 p.
26. *Gejec' V. M.* Suspilstvo, derzhava, ekonomika: fenomenologija vzajemodii' ta rozvytku / V. M. Gejec' ; NAN Ukrai'ny ; In-t ekon. ta prognoz. NAN Ukrai'ny. — K., 2009. — 864 s.
27. *Hartija ekonomichnyh prav ta svobod derzhav* vid 12.12.1974 // Rezoljucyy, pryjatyje General'noj Assambleej na dvadcat' devjatoj sessyy. — T. I. — 17 sentjab. – 18 dekab. 1974 g. — OON : N'ju-Jork, 1975. — S. 64–71.
28. *Zakon Ukrai'ny "Pro zovnishn'oekonomichnu dijalnist'"* № 5060-VI vid 16 lyp. 1991 r. // *Vidomosti Verhovnoi' Rady URSR*. — 1991. — № 29. — St. 337.
29. *Deklaracija Rio-de-Zhanejro shhodo navkolishn'ogo seredovishha ta rozvitku* // *Dejstvujushhee mezhdunar. pravo*. — M. : Moskov. nezavisimyj in-t mezhdunar. prava, 1997. — T. 3. — S. 687–692.
30. *Trofimova V. V.* Fenomen ekonomichnoi' samodostatnosti v realizacii' japons'koi' modeli rozvytku / V. V. Trofimova // *Ekonomichnyj prostir*. — 2009. — № 23/1. — S. 43–56.